

Zwitserland

Het dorp Foroglio in de Val Bavona, Ticino
G. Meregutti/Marka/age fotostock

De regio's van deze gids

(zie de kaart aan de binnenzijde van het omslag)

1	Frans Zwitserland	blz. 105
2	Wallis	blz. 238
3	Kantons Bern en Jura	blz. 301
4	Zürich en het noorden	blz. 375
5	Luzern en Midden-Zwitserland	blz. 477
6	Graubünden	blz. 526
7	Ticino	blz. 567

Inhoud

NIET TE MISSEN

Een keuze uit de mooiste plekjes ... 6

DE REIS VOORBEREIDEN

Reistips 12

NAAR ZWITSERLAND

Profiel van Zwitserland 14
Met de auto 14
Met de trein 15
Met het vliegtuig 15

VOOR HET VERTREK

Klimaat 16
Nuttige adressen 16
Formaliteiten 17
Geldzaken 18
Telefoneren 19
Overnachten 19
Uit eten 20

ZWITSERLAND VAN A TOT Z

Rubrieken in alfabetische
volgorde 23

MET HET GEZIN

Bezienswaardigheden en
activiteiten voor het gezin 35

MEMO

Evenementen 37
Leestips 41
Muziek 42
Film 43

ZWITSERLAND ONDER DE LOEP

ZWITSERLAND VANDAAG

Een pluralistische samenleving 46
Democratie in actie 49
Een internationale economie 53

NATUUR EN LANDSCHAP

Cijfers en getallen 56
De natuurlijke regio's 57
Klimaat 61
Flora, fauna en milieu 63

KAAS, CHOCOLADE EN ALPENTRADITIES

Gastronomie 66
Tradities en folklore 68

GESCHIEDENIS

Van de prehistorie tot de
middeleeuwen 71
Geboorte en uitbreiding van de
Confederatie 72
Van de Reformatie tot
de 18de eeuw 74
Mijlpalen in de Zwitserse
geschiedenis 76
De Franse overheersing en het
ontstaan van de bondsstaat 77
Een model voor vrede en
welvaart? 78
Beroemde Zwitsers 80

KUNST EN ARCHITECTUUR

Klassieke oudheid 84
Vroege middeleeuwen 84
Romaans Zwitserland 85
Gotiek 86
De renaissance 88
De 18de eeuw 89
De 19de eeuw 90
De 20ste eeuw 92
De 21ste eeuw 97
Traditionele architectuur 98

STEDEN EN BEZIENS- WAARDIGHEDEN

1 FRANS ZWITSERLAND

Genève	108
<i>Genève, toegangspoort van</i>	
<i>Zwitserland</i>	115
Meer van Genève	133
<i>Het uitzonderlijke Meer van</i>	
<i>Genève.....</i>	135
Nyon.....	143
Lausanne	149
<i>In het licht van Lausanne</i>	157
Vevey.....	167
Montreux.....	172
Alpes Vaudoises.....	178
Gruyères	190
Fribourg.....	195
Murten	209
Neuchâtel.....	212
La Chaux-de-Fonds	230

2 WALLIS

<i>Wallis.....</i>	240
Saint-Maurice.....	242
Martigny	247
Verbier.....	259
Sion.....	264
Sierre.....	273
Zermatt	282
Saas-Fee.....	288
Brig	294

3 KANTONS BERN EN JURA

Bern	304
<i>Bern en zijn beer</i>	309
Biel	322
Porrentruy.....	329
Solothurn	333
Thun	338
Spiez.....	344
Interlaken.....	349
Grindelwald.....	358
Brienz.....	363
Meiringen.....	366

RAADPLEEG VOOR IEDERE PLAATS ONS ADRESBOEKJE

4 ZÜRICH EN HET NOORDEN

Zürich.....	378
<i>De veelbewogen geschiedenis</i>	
<i>van Zürich.....</i>	383
Basel.....	402
<i>Geschiedenis en tradities</i>	
<i>van Basel.....</i>	412
Aarau.....	430
Baden.....	434
Winterthur	439
Schaffhausen	446
Sankt Gallen.....	452
Appenzellerland.....	463
Uitstapje naar Liechtenstein.....	472
<i>Het statuut van Liechtenstein</i>	475

5 LUZERN EN MIDDEN-ZWITSERLAND

Luzern.....	480
Vierwaldstättersee	499
<i>Begin van de Confederatie.....</i>	503
Engelberg.....	512
Zug.....	515
Schwyz.....	519
Glarus.....	524

6 GRAUBÜNDEN

<i>Graubünden</i>	528
Chur.....	530
Davos	540
Sankt Moritz.....	547
Engadin.....	556

7 TICINO

Lugano	568
Locarno	580
Ascona.....	591
Bellinzona	595
Alto Ticino.....	600

Woordenlijsten.....	606
Register	612
Kaarten en plattegronden.....	625

Niet te missen

De Rhône-gletscher★★★, een sprookjesachtige ijswereld (blz. 297)

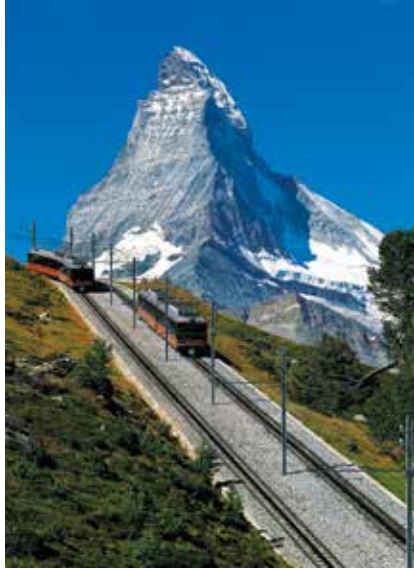
Genève★★★ en zijn **Jet d'eau**★★, emblematisch voor Frans Zwitserland (blz. 117)

Een keuze uit de mooiste plekjes

Basel★★★, met zijn Altstadt, zijn talloze musea en zijn carnaval (blz. 402)

De Matterhorn★★★, een wereldberoemde berg (blz. 284)

Het heiligdom van de **Madonna del Sasso**★★, een vleugje Italië in het land van de chocolade (blz. 582)

De wijngaardterrassen van Lavaux boven het **Meer van Genève**★★★, door Unesco op de Werelderfgoedlijst geplaatst (*blz. 139*)

Zürich★★★, centrum van cultuur, economie en modernisme (*blz. 378*)

Bern★★★, rijk aan middeleeuwse monumenten (blz. 304)

In het hart van het **Engadin**★★★: **Schloss Tarasp**★ (blz. 562)

De Jungfrauoch★★★, adembenemende treinrit naar het hoogstgelegen station van Europa (blz. 354)

Fotografie:

Blz. 6: L. Koch/Blickwinkel/age fotostock (boven); I. Pompe/hemis.fr (onder)

Blz. 7: D. Bringard/hemis.fr (linksboven); A. Demotes/Photononstop (rechtsboven); G. Simeone/Sime/Photononstop (onder)

Blz. 8: D. Hyniewska/age fotostock (boven); J. Fuste Raga/Prisma/age fotostock (onder)

Blz. 9: B. Harrington/age fotostock (linksboven); S. Huwiler/imageBROKER/age fotostock (rechtsboven); TOPIC PHOTO AGENCY IN/Topic Photo Agency/age fotostock (onder)

Naar Zwitserland

Profiel van Zwitserland

Officiële naam: Helvetische Confederatie

Hoofdstad: Bern

Oppervlakte: 41.290 km²

Inwonertal: 8.081.000.

Munteenheid: Zwitserse frank

Officiële talen: Frans, Duits, Italiaans, Reto-Romaans

Met de auto

AUTOSNELWEGEN

Autobahnvignet

Te koop (CHF 40) aan de grensovergangen of te bestellen via www.automobile-club.org.

automobile-club.org. Ook te koop bij ANWB-kantoren en via www.anwbvignetten.nl. Verplicht op alle autosnelwegen en semi-autosnelwegen voor alle voertuigen tot 3,5 ton. Het vignet is geldig van 1 december van het jaar ervoor tot 31 januari van het jaar erna en moet aan de binnenkant van de voorruit worden geplakt.

MICHELINKAARTEN

De **Michelinkaarten** nr. **719** (Duitsland, Benelux, Oostenrijk, Tsjechische Republiek) en **726** (Frankrijk) bieden automobilisten die via Duitsland resp. Frankrijk naar Zwitserland rijden een snel overzicht van alle grote reisroutes. Een handige aanvulling op deze gids zijn de **regionale Michelinkaarten** (schaal 1:200.000) **551** (Noord-Zwitserland), **552** (Zuidwest-Zwitserland) en **553** (Zuidoost-Zwitserland), waarop ook stijgingspercentages, tunnels enz. zijn aangegeven.

AFSTAND IN KM	Basel	Bern	Davos	Genève	Locarno	Luzern	Sion	Zürich
Amsterdam	739	832	938	979	995	833	987	824
Brussel	572	668	804	793	831	669	821	657
Basel		98	43	251	257	97	250	86
Bern	98		273	158	272	113	156	126
Davos	43	273		426	158	171	424	148
Genève	251	158	426		321	266	160	279
Locarno	257	272	158	321		165	162	202
Luzern	97	113	171	266	165		264	52
Neuchâtel	123	51	297	124	300	137	165	151
Sion	250	156	424	160	162	264		277
Zürich	86	126	148	279	202	52	277	

Met de trein

VANUIT BELGIË

Er zijn rechtstreekse verbindingen van Brussel naar Zwitserland via Luxemburg, en goede verbindingen met andere Zwitserse bestemmingen. Sneller maar omslachtiger is de verbinding met de Thalys en de TGV. Vanuit Brussel-Zuid bestaan snelle verbindingen naar onder meer Genève, Lausanne en Neuchâtel.

VANUIT NEDERLAND

Er vertrekken dagelijks zes of zeven ICE-treinen vanuit Nederland. Van Amsterdam-Centraal reist u met één overstap of rechtstreeks via Frankfurt naar Basel. De City Night Line rijdt 's nachts rechtstreeks van Amsterdam naar Basel en Zürich. Opstappen kan ook in Utrecht en Arnhem.

INFORMATIE EN VERKOOP

NMBS (Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen) – ☎ 02 528 28 28 - www.b-rail.be.

NS (Nederlandse Spoorwegen) – ☎ 0900 20 21 163 - www.ns.nl en www.nsinternational.nl.

Treinreiswinkel - www.treinreiswinkel.nl

Met het vliegtuig

VERBINDINGEN

Vanuit Brussel onderhouden diverse maatschappijen directe verbindingen met Genève, Basel/Mulhouse en Zürich. Ook vanuit Amsterdam wordt verscheidene keren per dag rechtstreeks gevlogen op Genève, Basel/Mulhouse en Zürich.

KLM – In België ☎ 070 22 24 66, in Nederland ☎ 020 474 77 47 - www.klm.com. Rechtstreekse

vluchten van Amsterdam naar Genève en Zürich.

Swiss International Airlines – In België ☎ 078 15 53 28, in Nederland ☎ 0900 20 20 232 - www.swiss.com. Rechtstreekse vluchten van Brussel en Amsterdam naar Basel/Mulhouse en Zürich.

SN Brussels Airlines – In België ☎ 0902 51 600, in Nederland ☎ 0900 04 00 810 - www.brusselsairlines.com. Rechtstreekse vluchten van Brussel naar Basel/Mulhouse en Genève.

EasyJet – In Nederland ☎ 0900 265 80 22 - www.easyjet.com. Rechtstreekse vluchten van Brussel naar Genève en van Amsterdam naar Genève en Basel/Mulhouse.

FLY RAIL BAGGAGE

Reizigers die van ongeacht welke luchthaven ter wereld met ongeacht welke luchtvaartmaatschappij via de luchthavens van Zürich en Genève naar Zwitserland vliegen en vanaf de luchthaven met de trein verder reizen, kunnen hun bagage naar hun eindbestemming laten sturen.

Voor de terugreis kan de bagage op 50 Zwitserse stations worden ingecheckt.

www.swisstravelsystem.ch (zie 'Bagage').

VAN LUCHTHAVEN NAAR STADSCENTRUM

De luchthavens van Genève en Zürich beschikken over een treinstation, vanwaar regelmatig treinen naar het stadscentrum rijden.

Vanaf de luchthaven van **Genève** duurt de rit 6 minuten. Vanaf de luchthaven van **Zürich** duurt de rit 10 à 15 minuten.

Vanaf de luchthavens van **Basel, Bern** en **Lugano** rijdt er een pendelbus. De rit duurt 15 à 20 minuten.

Voor het vertrek

Klimaat

Over het geheel genomen heerst in Zwitserland een semicontinentaal klimaat, met koude winters en warme zomers. Maar de verschillen tussen de diverse regio's zijn groot.

In de **winter** ligt in veel hooggelegen wintersporttoorden hoe dan ook genoeg sneeuw om te kunnen skiën. De temperaturen schommelen tussen -2 en 7 °C. Wie niet van lage temperaturen houdt, kan beter naar Ticino gaan. Daar groeien palmbomen op een steenworp afstand van veel skipistes.

In de **zomer** schommelt het kwik overdag tussen 18 en 28 °C. In **lente** en **herfst** liggen de temperaturen meestal tussen 8 en 15 °C.

WAT MOET ER MEE?

In de bergen – Ga altijd goed uitgerust de bergen in: trek stevige wandelschoenen aan en beschermende kleding tegen de wind, de kou en de regen. Neem in elk seizoen zonnebrandcrème, een petje en een zonnebril mee. In het hooggebergte kan het ook 's zomers erg koud zijn.

In de stad – Neem avondkleding mee voor als u een avondje naar het casino (in Montreux bijvoorbeeld), de opera of het theater gaat.

Nuttige adressen

TOERISTISCHE INFORMATIE

Zwitserland Toerisme is de officiële Zwitserse marketing- en verkooporganisatie in Nederland en België ☎ 00 800 100 200 30 (gratis) - www.myswitzerland.com.

Zwitserland Toerisme in

Nederland – Postbus 17400 -

1001 JK Amsterdam. Het kantoor is gesloten voor publiek.

Zwitserland Toerisme in België –

Postbus 1600 - 1000 Brussel 1. Het kantoor is gesloten voor publiek.

AMBASADES EN CONSULATEN

In Nederland

Zwitserse Ambassade – Lange Voorhout 42 - 2514 EE Den Haag - ☎ 070 364 28 31/32 - www.eda.admin.ch/denhaag - ma-vr 9.00-12.00 u.

Zwitsers Consulaat-generaal – Rottebandreef 34 - 2661 JK Bergschenhoek - ☎ 010 521 75 19.

In België

Zwitserse Ambassade – Wetstraat 26 - Postbus 9 - 1040 Brussel - ☎ 02 285 43 50 - www.eda.admin.ch/bruxelles.

Zwitsers Consulaat-generaal – Hoge Aardstraat 14 - 2610 Wilrijk - ☎ 03 666 00 33.

WEBSITES

www.myswitzerland.com – De aantrekkelijk opgemaakte en zeer complete website van Zwitserland Toerisme staat boordevol tips en ideeën voor activiteiten, reisroutes, verblijfsplaatsen enz.

www.swissworld.org – De officiële website van de Zwitserse Confederatie. Verzorgd, informatief en helder.

www.swissinfo.ch – Deze site, die werd ontwikkeld voor Zwitsers die in het buitenland wonen en werken, is een bron van informatie voor iedereen die zich voor de actualiteit in Zwitserland interesseert.

REISAGENTSCHAP

Switzerland Travel Centre (STC) –

☎ 00 800 100 200 30 (gratis) - www.stc.ch. Een aan Zwitserland Toerisme gelieerd reisagentschap dat vakanties in Zwitserland organiseert.

REIZEN MET EEN BEPERKING

In deze gids wordt met het symbool aangegeven dat de betreffende bezienswaardigheid ook door mensen met beperkte mobiliteit kan worden bezocht.

Ondanks het bergachtige landschap zijn veel plaatsen in Zwitserland rolstoeltoegankelijk.

Kijk voor meer informatie op ondergenoemde sites:

Mobility International Suisse –

Rötzmattweg 51 - 4600 Olten -
☎ 062 212 67 40 - www.mis-ch.ch
- ma-vr 8.30-12.00, 13.15-16.30 u.

Handiconcept – 1882 Gryon -

☎ 079 240 70 82 - www.handiconcept.ch. Deze vereniging, die in de Alpes Vaudoises is gehuisvest, organiseert zomer- en winteractiviteiten voor mensen met een handicap. Neem voor de adresgegevens van andere verenigingen van dit type een kijkje op de internetsite www.hapi.ch.

Formaliteiten

Onderstaande gegevens zijn bedoeld ter informatie en niet uitputtend. Het is raadzaam om voor vertrek in eigen land bij de diplomatieke vertegenwoordiging van Zwitserland (zie blz. 16) de op dat moment geldende reis- en verblijfsvoorwaarden te checken.

BELANGRIJKE DOCUMENTEN

Identiteitspapieren

Zwitserland behoort niet tot de Europese Unie. Om die reden moeten Belgische of Nederlandse

staatsburgers in het bezit zijn van een geldig paspoort of een geldige identiteitskaart. Meereizende eigen kinderen tot 14 jaar mogen in dit document worden opgenomen. Een visum is voor Nederlanders en Belgen niet vereist. Voor een verblijf korter dan 3 maanden is een geldig paspoort voldoende.

Alleenreizende minderjarige kinderen moeten in het bezit zijn van een eigen paspoort of een identiteitskaart, plus een door een wettige vertegenwoordiger (ouder/voogd) ondertekende schriftelijke toestemming om uit te reizen.

Rijbewijs

Bestuurders van **personenauto's** moeten in het bezit zijn van een geldig Nederlands, Belgisch of internationaal rijbewijs. Voor het voertuig zijn een geldig kentekenbewijs en de internationale groene verzekeringskaart vereist. Bij voertuigen zonder EU-kenteken moet de landensticker duidelijk zichtbaar op de voorruit zijn aangebracht. Een **caravan** mag uitsluitend worden aangekoppeld aan een personenauto met een identieke kentekenplaat.

Voor **motorrijders en bromfietzers** gelden dezelfde bepalingen als voor automobilisten, behalve als de cilinderinhoud minder dan 125 cm³ bedraagt. Het dragen van een helm is verplicht.

ZIEKTEKOSTENVERZEKERING

Geen enkele vaccinatie is vereist. Toch is het raadzaam om ten minste twee weken voor vertrek bij uw zorgverzekeraar een Europese ziekteverzekeringskaart (European Health Insurance Card of EHIC) aan te vragen, mocht uw eigen zorgpas niet als EHIC gebruikt kunnen worden. Meer informatie: www.ehic.nl. Met een EHIC heeft u toegang tot de benodigde gezondheidszorg, onder dezelfde voorwaarden als in eigen land. De kaart geldt ook in

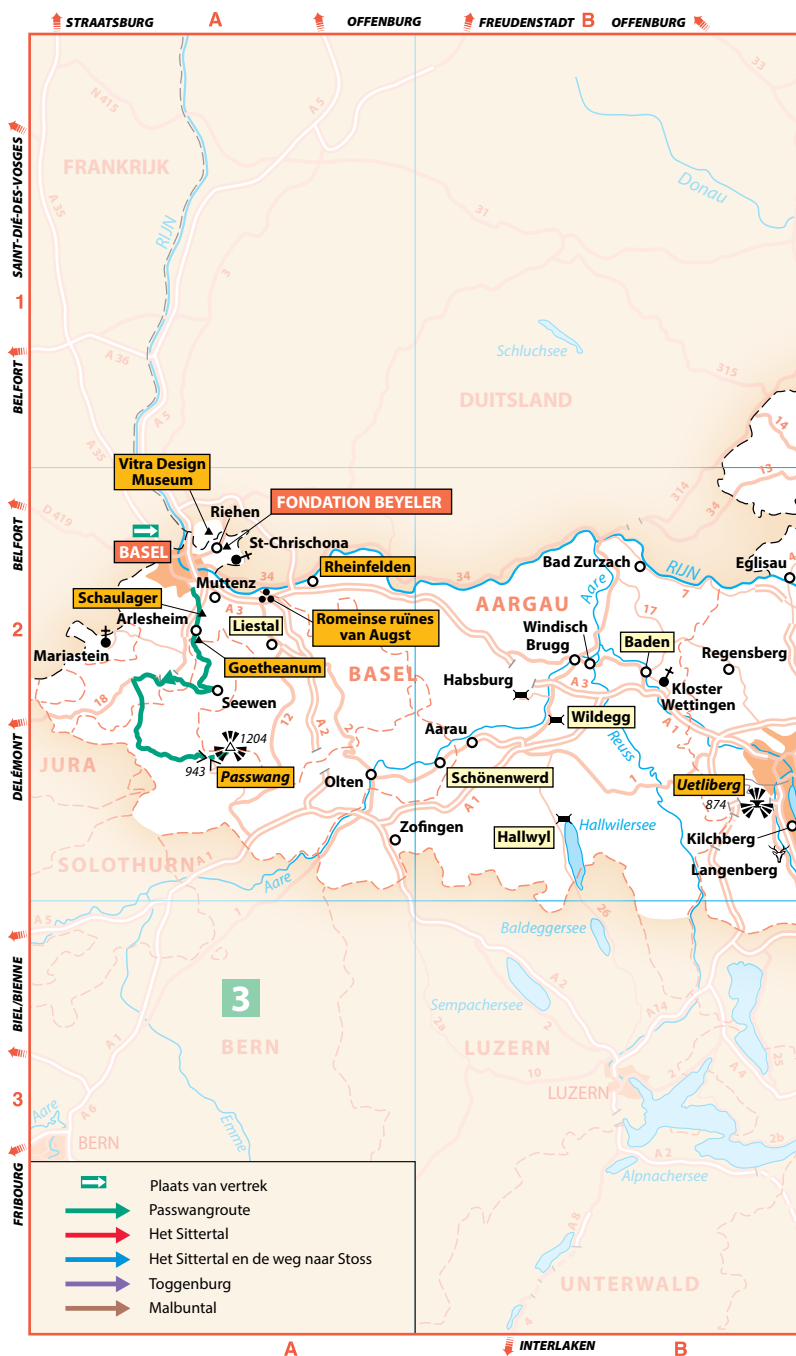

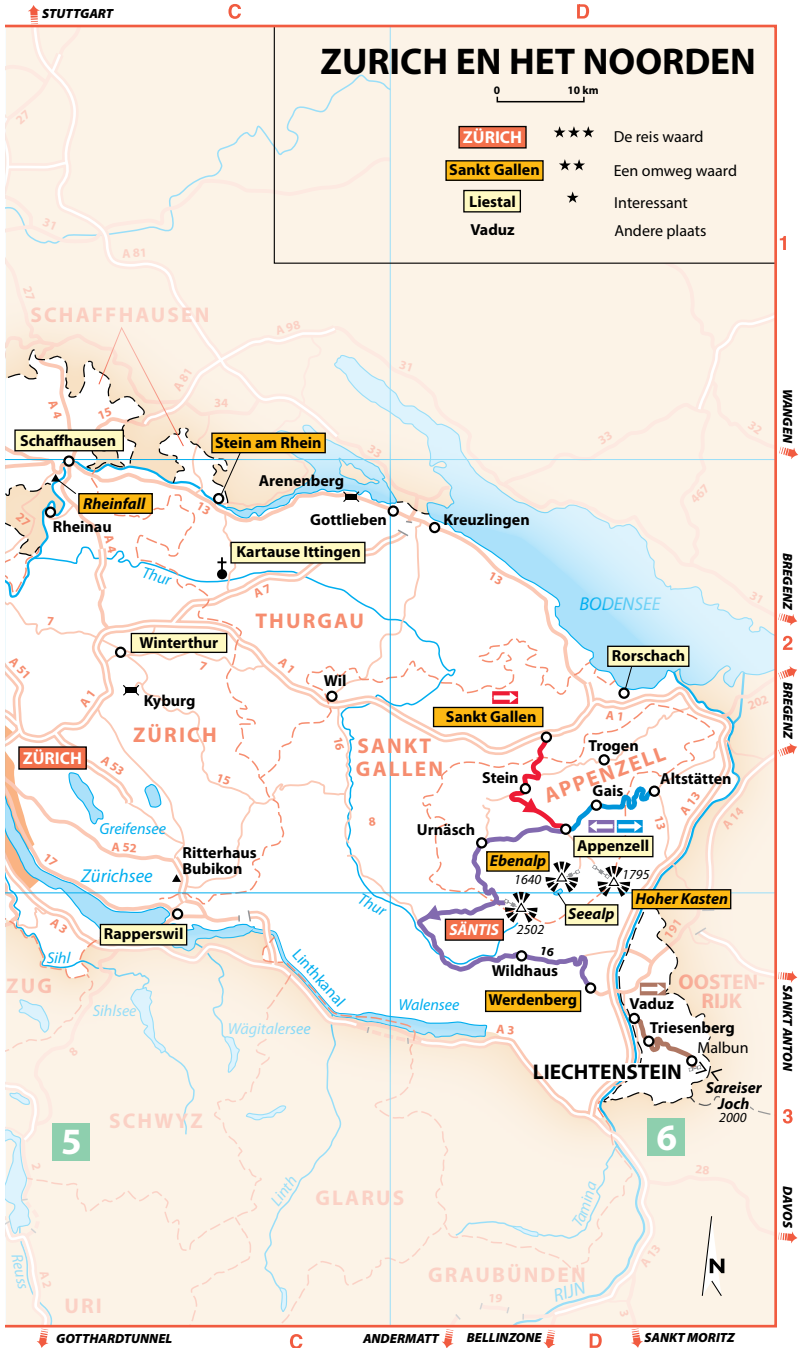
Zürich en het noorden 4

Michelinkaart 551

Kantons Zürich, Basel, Aargau, Schaffhausen, Sankt Gallen en Appenzellerland

► ZÜRICH ★★★	378
Ten westen van Zürich:	
► BASEL ★★★ EN RONDRIT	402
► AARAU	430
► BADEN ★	434
Ten noorden van Zürich:	
► WINTERTHUR ★	439
► SCHAFFHAUSEN ★	446
Ten oosten van Zürich:	
► SANKT GALLEN ★★ EN RONDRIT	452
► APPENZELLERLAND ★ EN RONDRIT	463
► UITSTAPJE NAAR LIECHTENSTEIN EN RONDRIT	472

Zürich

380.777 inwoners – Kanton Zürich

Zürich lijkt wel de beste leerling van de klas, want dit financiële, industriële en commerciële centrum is aantrekkelijk voor toeristen, kunstliefhebbers, feestgangers en zakenlui. Ook al wonen er in de agglomeratie bijna een miljoen mensen – Zürich is de dichtstbevolkte stad van Zwitserland – toch heeft ze de reputatie de beste levenskwaliteit ter wereld te bieden. De ligging is inderdaad heel aangenaam, aan de voet van de beboste hellingen van de Uetliberg en de Zürichberg en aan de oever van de mooie Zürichsee. En dan is er ook nog de Limmat, de rivier die door de stad stroomt en waarin de plaatselijke bewoners 's zomers graag zwemen. Een paar haltes met de tram volstaan om het centrum te verlaten en midden in de natuur terecht te komen. Bovendien is Zürich de trendy hoofdstad van het Zwitserse design en de hedendaagse kunst, een waar shoppingparadijs en een leuke plek om uit te gaan, met talloze restaurants, bioscopen, discotheken en concertzalen.

ADRESBOEKJE: BLZ. 394

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – Bahnhofbrücke 1 - Station ☎ 044 215 40 00 - www.zuerich.com - mei-okt.: ma-za 8.00-20.30, zo 8.30-18.30 u; nov.-april: ma-za 8.30-19.00, zo 9.00-18.00 u. Rondleiding te voet of met de bus.

 De **Zürich Card** geeft vrij toegang tot 46 musea in de stad en onbeperkt gebruik van het openbaar vervoer (tram, bus, trein, kabelspoor). Tevens korting op rondleidingen door de stad. *Te koop bij het station, de luchthaven, het toeristenbureau en sommige hotels* - CHF 24 voor 24 uur (kinderen CHF 16), CHF 48 voor 72 uur (kinderen CHF 32).

LIGGING

Regiokaart blz. 376-377 BC2 en plattegrond blz. 380

64 km ten noorden van Luzern, 85 km ten oosten van Basel, 125 km ten noordoosten van Bern, 86 km ten westen van Sankt Gallen.

PARKEREN

Voor het centrum en de onmiddellijke omgeving kan de auto beter op een (duur) parkeerterrein worden achtergelaten, want de bus- en tramverbindingen zijn uitstekend. Een plattegrond van de stad is heel handig.

AANRADERS

Het oude Zürich, het trendy Zürich West, het Kunsthaus, de Bührlé Stichting, de openbare baden bij de Limmat en het meer, het panorama vanaf de Uetliberg, de Street Parade in de zomer.

PLANNING

Een weekend is genoeg om de stad en enkele musea te bezichtigen en van het uitgaansleven te genieten. Trek meer dagen uit voor een uitgebreide verkenning van de stad en omstreken. Een halve dag is nodig voor Eglisau, de Rheinfall en Schaffhausen.

De Limmat stroomt dwars door het centrum van Zürich.

J. Fuste Raga/Prisma/age fotostock

MET KINDEREN

In Zürich: het Mühlerama, de dierentuin, een boottocht op het meer en een duik in de Limmat (zie *Adresboekje*). In de omgeving: Wildpark Langenberg en Knies Kinderzoo in Rapperswil.

Wandelen Plattegrond blz. 380

LINKEROEVER VAN DE LIMMAT

 Route 1 in groen aangegeven op de stadsplattegrond op blz. 380.

★★ **Schweizerisches Landesmuseum A1**

Achter het centraal station – Museumstrasse 2 - ☎ 058 466 65 11 - www.landmuseum.ch - dag. beh. ma 10.00-17.00 u (do tot 19.00 u) - CHF 10 (tot 16 jaar gratis, en ook op de laatste zondag van de maand).

Dit gebouw uit 1898 ziet eruit als een neogotisch kasteel en biedt onderdak aan een bijzonder uitgebreide verzameling die alle aspecten van de Zwitserse cultuur en levenskunst raakt, van de steentijd tot heden. Het museum wordt momenteel ingrijpend verbouwd.

Begin de bezichtiging op de 1ste verdieping.

Geschiedenis van Zwitserland – Na een galerij met portretten van beroemde Zwitsers wordt in een zaal de **prehistorie** van de Confederatie in vogelvlucht behandeld. In een apart vertrek staat de minutieuze **maquette van de slag bij Murten**, waar Karel de Stoute door de Confederatie werd verslagen (1476). In de zuidvleugel van het gebouw geven schilderijen, voorwerpen en documenten een beeld van de (geloofs)overtuigingen die de Zwitserse beschaving en mentaliteit hebben gevormd: katholicisme, monarchisme, Reformatie, Contrareformatie. In de daaropvolgende grote zaal komen de opbouw van het moderne Zwitserland en de weg naar federale eenheid aan bod. De verschillende fasen onttollen zich langs een houten helling, waar u het belang van de

stad als politieke entiteit, de rol van de Bondsvergadering, het ontstaan van de Helvetische Republiek in 1798, de stichting van de Bondsrepubliek in 1848, en de invoering van het vrouwenkiesrecht in 1971 ontdekt. In een overzicht van de **Zwitserse mythen** passeren Willem Tell, het handvest van de Confederatie, Heidi en de traditionele alpenhoorn de revue. Naast deze symbolen van de Zwitserse trots worden enkele weinig glorieuze episoden niet vergeten, waarvoor hier volledig verantwoordelijkheid wordt genomen, zoals middeleeuwse vervolgingen en obscurantisme of akkoorden met nazi-Duitsland. Het laatste deel van de tentoonstelling gaat over de opkomst van de **Zwitserse economische macht**: uurwerken, elektriciteit, chemische industrie en bankgeheim.

Zwitserse meubels en interieurs – Op de beneden- en bovenverdieping van de westvleugel. Wat de interieurs betreft zijn met name de **raadszaal uit Mellingen** (1467) en drie **vertrekken uit de abdij van de Fraumünster** interessant: van vloer tot zoldering werd hout gebruikt, versierd met friezen en ijzerbeslag. Boven zijn **interieurs van rond 1600** te bewonderen, waaronder de pronkzaal van het **Casa Pestalozzi** en de barokzaal van Haus 'Zum langen Stadelhof' met zijn galerij van beroemdheden. Beide zalen getuigen van de welvaart van Zwitserse militairen die in buitenlandse legers dienst namen. Van de moderne tijd geven de woonkamers uit de jaren 1895, 1927, 1958, 1970 en 2010 inzicht in de ontwikkeling van de begrippen comfort en design.

Wapentoren – Bereikbaar via twee trappen vanaf de westvleugel. Rijke verzameling wapens en uniformen.

Diverse collecties – Op de benedenverdieping van de zuidvleugel. U komt binnen via een zaal met een uitgebreide verzameling schoenen, kleding en eigentijds textiel, die leidt naar een grote galerij met wetenschappelijke instrumenten uit de renaissance, schilderijen onder glas uit de 17de-18de eeuw, borduurwerk en glas-in-loodramen uit de 15de-16de eeuw, maar ook schitterende voorbeelden van middeleeuwse kunst. Uit de Romeinse tijd is vooral religieuze kunst bewaard, zoals de opmerkelijke **Intrede van Christus in Jeruzalem** op een ezel met wielotjes. De laatgotische stijl was kenmerkend voor de glas-in-loodkunst, de schilderkunst op panelen (opvallende veelluiken) en polychrome beelden. Tijdens de Reformatie komt de renaissance veeleer tot uiting in het privédomen: meubilair en typisch lokaal borduurwerk op linnen (1561). De keramiek uit Winterthur, het Zwitserse centrum van de faience, loont eveneens de moeite. In een laatste zaal zijn enkele portretten (17de-20ste eeuw) en prachtig versierde arrensleeën te zien.

In 2012 begonnen de werkzaamheden voor een compleet nieuwe vleugel aan de achterkant van het gebouw, die in de zomer van 2016 zal worden geopend en waardoor de tentoonstellingsruimte van het museum met circa 45% zal worden uitgebreid. Het publiek zal er een restaurant, een bibliotheek, een museumwinkel en een auditorium vinden, terwijl de nieuwe zalen bestemd zullen zijn voor wisselende exposities en een deel van de vaste collecties.

Bahnhofplatz A1

Op het stationsplein prijkt het standbeeld van Alfred Escher. Deze 19de-eeuwse staatsman was tegelijk bankier (oprichter van Crédit Suisse), industrieel, pionier van de spoorwegen (de Gotthardtunnel is aan hem te danken) en stichter van het Polytechnicum in Zürich. Ook de Bahnhofstrasse werd op zijn initiatief aangelegd.

De **stationshal** is een expositieruimte geworden. De sculptuur *Beschermengel* van Niki de Saint Phalle was een geschenk ter gelegenheid van het 150-jarig jubileum van de Zwitserse Spoorwegen. Aan het gewelf hangt *Nova*, een lichtontwerp van het Federale Instituut voor Technologie, terwijl de muurschildering

ZÜRICH EN HET NOORDEN

Het filosofische ei van Mario Merz een artistieke interpretatie van de wiskundige rij van Fibonacci is.

Loop via de Bahnhofquai om het station.

★ **Bahnhofstrasse** A2

Deze mooie, 1,4 km lange lindelaan is de drukste straat van de stad. Hij werd aangelegd op het tracé van de 'Fröschengraben' (kikvorsgracht) en loopt van het Hauptbahnhof (centraal station) tot het meer. Met zijn banken en verzekeringsmaatschappijen is het een echt zakencentrum en een opeenvolging van warenhuizen (Globus, Manor, Jelmoli) en luxewinkels. De straat staat overigens op de derde plaats van de wereld, na Fifth Avenue in New York en Causeway Bay in Hongkong, wat betreft de hoogte van de huurprijs en de omzet van de winkels per vierkante meter.

Neem links de Werdmühlestrasse.

Rechts staat het **Jules Verne Observatorium**, dat een fraai uitzicht op de binnenstad biedt (*geopend voor bezoekers 's avonds bij mooi weer, di-za*).

Steek de Werdmühleplatz over en loop langs de Limmat via de loopbrug die vlak na de Rudolf-Brun-Brücke begint.

★ **Schipfe** AB2

Met zijn middeleeuwse straatjes die naar de Limmat lopen, is dit het hart van de Altstadt. De mooiste huizen dateren uit de 16de, en zelfs uit de 13de en 14de eeuw, sommige met een trapsgewijs aangelegde tuin.

 Tip – Deze wijk nodigt uit om zomaar wat rond te slenteren, maar u kunt ook de volgende **route** nemen: sla voor het huis met de houten voorgevel rechts af naar de ZumBanhofstrasse om onder de arcaden door te lopen die typerend zijn voor het middeleeuwse Zürich. Neem op het pleintje rechts de Rollengasse om door de Wohllebasse omhoog te lopen, en daarna weer rechts de Pfalzgasse naar het terras.

★ **Lindenhof** A2

Deze esplanade met 90 lindebomen en een fontein ligt boven op een heuvel. Op deze strategische plek die uitkijkt over de Limmat, ontstonden Keltische en Romeinse nederzettingen die de aanzet gaven tot de latere stad. Voor de liefhebbers staat er een reuzenschaakbord.

Vanaf het terras is de Altstadt aan de rechteroever te zien: linksvoor het Federale Instituut voor Technologie (het lange gebouw van groene zandsteen) en rechts de Grossmünster, de Grote Dom.

Loop weer door de Pfalzgasse naar beneden tot de St. Peterskirche, waarvan de reusachtige wijzerplaat vanaf de straat te zien is.

St. Peterskirche A2

Deze kerk gaat terug tot de 7de eeuw en is daarmee de oudste van de stad. De 13de-eeuwse klokkentoren kreeg in 1534 de grootste wijzerplaat van Europa (doorsnede van 8,70 m). De sobere buitenkant van de kerk contrasteert met de Zürichse barokstijl van het interieur (stukwerk in het schip, oude koorstoelen).

Neem weer de Schlüsselgasse en dan rechts de Thermengasse, waar resten van Romeinse thermen zijn blootgelegd.

Weinplatz A2

Ten zuiden van dit plein met een mooie fontein (wijnbouwer met rugmand) ontdekt u aan de overkant van de rivier enkele fraaie oude panden met 'Vlaamse' daken, het neogotische Rathaus uit 1900 (B2) en de 15de-eeuwse Wasserkirche. Het opvallendst is de Grossmünster (Grote Dom) met zijn twee hoge torens.

De veelbewogen geschiedenis van Zürich

ZWINGLI EN DE REFORMATIE

In 1506, op 22-jarige leeftijd, wordt Zwingli benoemd tot pastoor in Glarus. Op de preekstoel hekelt hij de corruptie van de gezagsdragers en het huurlingensysteem, dat volgens hem het productieve deel van de natie verzwakt. Hij verblijft twee jaar in Einsiedeln en wordt vervolgens plebaan van de Grossmünster in Zürich, waar hij zijn religieuze ideeën in de praktijk wil brengen. Zo verzet hij zich hevig tegen de handel in aflaten en verkondigt hij dat alleen de Bijbel gezaghebbend is in geloofszaken.

In januari 1523 vindt in het Rathaus van Zürich een openbaar dispuut plaats tussen voor- en tegenstanders van Zwingli, waarbij deze laatste triomfeert. In drie jaar tijd raakt de Reformatie helemaal ingeworteld in Zürich. Zwingli verkrijgt de afschaffing van de bedevaarten, de processies en sommige sacramenten. Hij is een voorstander van het priesterhuwelijk – in 1524 trouwt hij zelf – en laat de kloosters sluiten in het kanton Zürich, dat in Duitstalig Zwitserland het voortouw neemt in de Reformatiebeweging. Zwingli's gezag baart de katholieke kantons zorgen, zodat Luzern, Uri, Schwyz, Unterwald en Zug een verbond sluiten tegen Zürich en het uitsluiten van bondszaken.

In 1528 is er opnieuw sprake van een groot dispuut, ditmaal in Bern. Zwingli trekt weer aan het langste eind, maar in 1531 kan een oorlog niet langer vermeden worden. Op 11 oktober sterft Zwingli in Kappel tijdens een gewelddadig treffen waarin het kanton Zürich het onderspit delft. Met zijn dood verdwijnen zijn religieuze ideeën echter niet, integendeel, ze breiden zich geleidelijk uit naar heel Duitstalig Zwitserland.

OPMERKELIJKE BLOEI

In 1800 telt Zürich 17.000 inwoners. In 1848 wordt het voorbijgestreefd door Bern, dat de hoofdstad wordt, maar zes jaar later vestigt het Federale Instituut voor Technologie, het vermaarde 'Polytechnicum', zich in Zürich. De democratische grondwet die in 1869 wordt aangenomen, fungeert als model voor andere kantons en vormt in 1874 zelfs de basis van de grondwet van de Bondsstaat. In het begin van de 19de eeuw barst de stad uit haar voegen en breidt zich uit naar de ommelanden. Industrierijken ontwikkelen zich langs de uitvalswegen.

OP WEG NAAR RUST EN ORDE

Sinds de 18de eeuw staat Zürich bekend als een open, tolerante en vooruitstrevende stad die atypische kunstenaars en intellectuelen trekt. James Joyce, die er begraven ligt, vestigde zich in 1915 in Zürich; Hermann Hesse, Thomas Mann en talloze anderen verbleven er en lieten zich inspireren door de creatieve sfeer. In 1916 ontstond het dadaïsme in Cabaret Voltaire.

Na de woelige periode van de laatste dertig jaar wist Zürich dankzij een krachtig drugsbeleid zijn negatieve imago van zich af te schudden. De rust en orde zijn nu weergekeerd in de stad die zich doet gelden als de economische hoofdstad van de Bondsstaat.

ZÜRICH EN HET NOORDEN

in 1192 gesticht en in de 15de-16de eeuw verbouwd. Documenten, wapens, wapenrustingen, kostuums en foto's brengen de geschiedenis van de orde in beeld, van de oorsprong tot heden. Het erf spreekt tot de verbeelding, want u ontdekt er een knekelhuis, een kapel met overblijfselen van fresco's, een mooie 16de-eeuwse keuken, een bibliotheek en grote gemeenschappelijke vertrekken met zolderingen en lambriserings in trompe-l'oeil, schoorstenen, kachels en meubilair in gotische en renaissancestijl.

 ZÜRICH: ADRESBOEKJE

Plattegrond blz. 380.

NUTTIGE INFORMATIE

Hoofdpostkantoor – *Sihlpost - Kasernenstr. 95/97 - ☎ 044 88 88 88 - ma-vr 6.30-22.30, za 6.30-20.00, zo 10.00-22.30 u.*

Apotheek (24 uur open) – *Apotheke Bellevue - Theaterstr. 14 (aan de Bellevueplatz) - ☎ 044 266 62 22.*

Internet – *Urania - Uraniastr. 3 - ☎ 044 210 33 11.*

AANKOMST EN VERTREK

Luchthaven Zürich – *11 km ten noorden van het centrum - Kloten - ☎ 043 816 22 11 - www.flughafen-zuerich.ch. Meerdere treinen per uur van en naar de stad (10 min.). Tram 10 verbindt de luchthaven met het treinstation (5.00-24.00 u). Daarnaast zijn er talrijke busverbindingen.*

Treinstation (Hauptbahnhof) – *Bahnhofplatz - ☎ 0900 300 300 (CHF 1,19 per minuut).*

VERVOER

Openbaar vervoer – Zürich bezit een uitstekend netwerk van trams, bussen, S-Bahn en boten, dat zich tot de hele agglomeratie uitstrekt. Dagkaarten worden verkocht in het toeristenbureau, op het station en bij automaten. De Zürich Card (CHF 20 voor 24 uur, CHF 40 voor 72 uur - www.zuerich.com) geeft

onbeperkt toegang tot het openbaar vervoer, in combinatie met musea, excursies enz.

Züritaxi – ☎ 044 222 22 22.

Alpha Taxi – ☎ 044 777 77 77.

Fiets – In de hele stad zijn fietspaden aangelegd. Van mei tot en met oktober worden gratis fietsen uitgeleend tegen betaling van een borg en op vertoon van een identiteitsbewijs: Velogate Hauptbahnhof (*het hele jaar*), Globus City, Oerlikon (Swissôtel), Opernhaus.

OVERNACHTEN

 Goed om te weten – De 'little big city' is niet bepaald goedkoop. Reserveringen bij het **toeristenbureau** op ☎ 044 215 40 40 (vriendelijk personeel en grote keuze aan accommodatie). Sommige hotels bieden drie overnachtingen voor de prijs van twee.

GOEDKOOP

City Backpacker – **B2** -

Niederdorfstr. 5 - ☎ 044 251 90 15 - www.city-backpacker.ch - 65 bedden - CHF 118 (slaapzaal: CHF 37 p.p.). Dit backpackersadresje bewijst dat Zürich ook minder bemiddelde toeristen verwelkomt. Beperkt comfort in de kamers en op de slaapzalen, maar goedkoop en heel centraal gelegen in de wijk Niederdorf. Sanitair op de overloop. Leuk dakterras om tijdens het eten van een broodje van het uitzicht op Zürich te genieten.

Pension Kafischnaps –

Buiten de plattegrond, bij A1 - Kornhausstr. 57 - ☎ 043 538 81 16 - www.kafischnaps.ch - 5 kamers CHF 88/118 ☞. Deze voormalige slagerij is omgetoverd tot een trendy pension met een café-restaurant. Het is perfect voor kunstliefhebbers, want de kamers worden 's zomers ingericht door lokale designers. Sanitair op de bovenverdieping.

Youth Hostel – Buiten de plattegrond, bij A3 - Mutschellenstr. 114 - ☎ 043 399 78 00 - www.youthhostel.ch - 76 kamers - CHF 144 (slaapzaal: CHF 43 p.p.) ☞. Globetrotters die op de kleintjes moeten letten, kunnen terecht in deze schone, comfortabele en goed uitgeruste jeugherberg. Helaas wel ver van het centrum: het meer ligt op slechts 10 minuten lopen, maar het station is 4 km verderop en voor het centrum is de tram nodig. 24-uursreceptie, zelfbedieningsrestaurant, bar, wasmachines.

DOORSNEEPRIJZEN

The Proposal – Buiten de plattegrond, bij A3 - Dubsstr. 33 a - ☎ 043 243 89 84 - www.theproposal.cc - 2 kamers - CHF 150 ☞. Slapen in een zilverkleurig Peugeotbusje op de binnenplaats of tussen de kunstwerken van de galerie? Twee Zürichse kunstenaars maken deze onvergetelijke ervaring mogelijk! Dit unieke B&B krijgt zeer lovende beoordelingen van reizigers. Heerlijk ontbijt en perfect onthaal. Lang van tevoren reserveren, want het is vaak vol.

Leoneck – B1 - Leonhardstr. 1 - ☎ 044 254 22 22 - www.leoneck.ch - 80 kamers CHF 160/250 - ☞ CHF 17. Een hotel met een originele inrichting: meubels en muurschilderingen, alles op het thema van de koe! Tien minuten lopen van de Altstadt. De ontvangst is helaas wat koeltjes.

Hotel Otter – B3 - Oberdorfstr. 7 -

☎ 044 251 22 07 - www.hotelotter.ch - 16 kamers CHF 155/175 - ☞.

Moeilijk om iets goedkopers te vinden in hartje centrum. Kamers zonder poespas, met gedeelde badkamer voor 3 kamers per etage. De gezinskamer met kitchenette op de bovenste verdieping biedt een prachtig uitzicht op de Altstadt.

Hirschen – B2 - Niederdorfstr. 13 - ☎ 043 268 33 33 - www.hirschen-zuerich.ch - 27 kamers CHF 200/225 ☞. Dit familiehotel, ideaal gelegen in het voetgangersgebied, is een van de oudste hotels van de stad en zeker niet het minst comfortabele!

WAT MEER LUXE**Rex – Buiten de plattegrond, bij B1**

- Weinbergstr. 92 - ☎ 044 360 25 25 - www.hotelrex.ch - ☐ - 41 kamers CHF 155/340 ☞. Modern driesterrenhotel even buiten het centrum, maar met parkeerplaats en dicht bij het centraal station. Eenvoudige, goed verzorgde kamers en hartelijke ontvangst. Prima prijs-kwaliteitverhouding.

Adler – B2 - Rosengasse 10, am Hirschplatz - ☎ 044 266 96 96 - www.hotel-adler.ch - 52 kamers CHF 200/310 ☞. Dit oude hotel in een levendig deel van de Altstadt heeft een artistiek tintje. Er hangt namelijk werk van de uit Basel afkomstige kunstenaar Heintz Hum en de muurschilderingen stellen monumenten van de stad voor. Traditionele keuken (vlees- en kaasfondue).

Greulich – Buiten de plattegrond, bij A2

- Herman-Greulich-Str. 56 - ☎ 043 243 42 43 - www.greulich.ch - 26 kamers - CHF 230/300 ☞.

Dit nieuwe, minimalistische hotel tussen berkenbomen, midden in Zürich West, heeft een strak design en een heldere belijning. Korting van 30% voor mensen onder de 30 jaar.

Vertaling	Sylvia Birnie, Bep Fontijn, Nicolet de Jong, Michèle Schedler
Eindredactie	Jaap Verschoor
Boekverzorging	Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	Shutterstock/S.R. Lee Photo Traveller
Oorspronkelijke titel	Suisse
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgevers	Philippe Orain (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt)
Eindredactie	Hélène Payelle, Catherine Girard
Redactie	Nathalie Rouveyre-Scalbert, Maura Marca, Cécile Gall-Bouche, Fabienne Gégot, Laurent Gontier, Damienne Gallion, Vincent Noyoux, Jérôme Saglio, Philippe Vouillon
Grafisch ontwerp	Christelle Le Déan
Omslagontwerp	Keppie&Keppie, Varsenare
Cartografie	Évelyne Girard, Thierry Lemasson, Maria-Mirabela Dumbraveanu
	Stadsplattengronden: © MICHELIN en © 2006-2014 TomTom. All rights reserved. This material is proprietary and the subject of copyright protection, database right protection and other intellectual property rights owned by TomTom or its suppliers. The use of this material is subject to the terms of a license agreement. Any unauthorized copying or disclosure of this material will lead to criminal and civil liabilities.
	© Swisstopo.

© Michelin, 2015

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2016

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internetadressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.